

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ХАНОВИЧ ЄВГЕНІЯ ДМИТРІВНА**



УДК 347.615

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ  
БАТЬКІВ ПО УТРИМАННЮ ДІТЕЙ**

**12.00.03** – цивільне право і цивільний процес;  
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата  
юридичних наук**

**Київ – 2019**

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,  
Міністерство внутрішніх справ України

**Науковий керівник**

кандидат юридичних наук, доцент

**Іванов Юрій Феодосійович,**

Національна академія внутрішніх справ,  
професор кафедри цивільного права і процесу

**Офіційні опоненти:**

доктор юридичних наук, доцент

**Красицька Лариса Василівна,**

Харківський національний університет внутрішніх справ,  
професор кафедри цивільного права та процесу факультету № 6

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

**Бобрик Володимир Іванович,**

Науково-дослідний інститут приватного права і

підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака

Національної академії правових наук України,

старший науковий співробітник

відділу юрисдикційних форм правового захисту

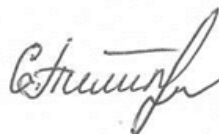
суб'єктів приватного права, судоустрою та судочинства

Захист відбудеться «24» жовтня 2019 р. о 12<sup>00</sup> годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 в Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий «23» вересня 2019 р.

**Вчений секретар**  
спеціалізованої вченої ради



**С. А. Пилипенко**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Відповідно до статті 8 Закону України «Про охорону дитинства», кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного та соціального розвитку. Частиною другою статті 51 Конституції України та статтею 180 Сімейного кодексу України (далі – СК України) визначено, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їхнього повноліття. Дитина повинна виховуватися в родині, де батьки добровільно виконують обов'язок виховувати та утримувати її. Тим не менш, закріплені права дитини на її утримання та обов'язок батьків забезпечувати дитині відповідний рівень життя, харчування, виховання не завжди виконується в нашій країні належним чином.

Аліментні зобов'язання батьків по утриманню дітей виникають на підставі рішення суду або договору між батьками про сплату аліментів на дитину. Тим не менш, недобросовісні батьки усіяко намагаються ухилитися від обов'язку сплачувати аліменти, які призначені за рішенням суду, вдаючись до таких хитрощів, як: уникнення офіційного працевлаштування або отримання мінімальної заробітної плати, відчуження майна, на яке може бути накладено стягнення, переховування від виконавців, виїзд за кордон та інше. Не знайшов широкого поширення серед населення договір між батьками про сплату аліментів на дитину.

Задля посилення захисту права дитини на належне утримання, останні роки ознаменувалися докорінними змінами СК України щодо регулювання аліментних зобов'язань. У зв'язку з чим є потреба наукового аналізу новел законодавства щодо регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. Ці питання першочергово стосуються мінімального гарантованого розміру аліментів та мінімального рекомендованого розміру аліментів, переліку обставин, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів, розміру частки доходу платника аліментів, яка стягується на користь дитини, індексації аліментів, порядку визначення заборгованості за аліментами, відповідальності за прострочення сплати аліментів тощо.

Новою редакцією Закону України «Про виконавче провадження» запроваджено ряд змін у порядок примусового виконання рішень, а також розширено коло заходів впливу на платника аліментів, які може застосовувати виконавець.

До проблеми правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей завжди була прикута увага науковців. У різні часи такі дослідження проводили, зокрема: М.В. Антокольська, В.І. Бобрик, Є.М. Ворожейкін, І.П. Гришин, Н.М. Єршова, Л.В. Красицька, В.А. Кройтор, В.П. Нікітіна, Л.І. Пацева, О.Й. Пергамент, З.В. Ромовська, А.М. Рябов, та ін.

Більшість цих науковців досліджували інститут аліментних зобов'язань за радянським законодавством. У сучасній Україні проводилися дисертаційні дослідження Л.В. Афанасьєвою «Аліментні правовідносини в Україні» (2003 рік), Л.В. Сапейко «Правове регулювання аліментних обов'язків батьків та дітей» (2003 рік), О.О. Дерій «Аліментні зобов'язання у цивільному процесі»

(2014 рік). Але в цих роботах не проводилося комплексного дослідження правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, питанню аліментного зобов'язання батьків по утриманню дітей приділялися лише окремі підрозділи. Впродовж 2017–2018 років відбулися зміни в законодавстві з питань регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, що потребує додаткового дослідження.

Викладене зумовлює актуальність проведення комплексного дослідження, присвяченого питанням правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, затвердженої Кабінетом Міністрів України від 30 травня 2018 року № 453; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених загальними зборами Національної академії правових наук 03 березня 2016 року; планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015-2019 роки; тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 25 листопада 2015 року протокол № 22.

**Мета і задачі дослідження.** *Метою* дисертаційного дослідження є комплексний аналіз проблеми правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, а також розробка наукових пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

- розглянути еволюцію правового регулювання, стан наукової розробки проблеми правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, а також окреслити методологію проведення дослідження;
- проаналізувати міжнародно-правові стандарти у сфері регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей та участь України у міжнародних конвенціях та дво- і багатосторонніх договорах;
- сформулювати поняття та визначити елементи аліментних зобов'язань;
- визначити та охарактеризувати підстави виникнення та припинення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей;
- охарактеризувати добровільний порядок виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей;
- дослідити поетапно механізм примусового виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей;
- виокремити види юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей та визначити специфіку кожного виду окремо;
- виробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей.

*Об'єктом дослідження* є суспільні відносини щодо утримання дітей батьками.

*Предметом дослідження є правове регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей.*

**Методи дослідження.** Відповідно до поставлених завдань і мети, основою методології дослідження стали загальнонаукові та приватно-наукові методи. Зокрема, методи *аналізу та синтезу* дозволили виокремити предмет дослідження та його складові частини. Методи *індукції та дедуції* дають можливість виокремити: ознаки аліментних зобов'язань, підстави виникнення та припинення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей (*підрозділи 2.1, 2.2, 2.3*). За допомогою *сходження від абстрактного до конкретного* зроблено перехід від сформульованого поняття аліментних зобов'язань до аналізу ознак аліментних зобов'язань, суб'єктного складу, підстав виникнення та підстав припинення таких зобов'язань (*підрозділи 2.1, 2.2, 2.3*). Завдяки дослідженню *від конкретного до абстрактного* зроблено висновок про наявність сімейно-правової відповідальності (*підрозділ 3.3*). На основі *логічного методу* аргументовано наукові висновки щодо теоретичних положень та необхідність розроблення і запровадження законодавчих змін (*підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3*). *Історичний метод* дозволив дослідити розвиток інституту аліментних зобов'язань у тій послідовності, в якій він виник, розвивався та змінювався на території сучасної України (*підрозділ 1.2*). За допомогою *системного методу* визначено зв'язки між причинами та умовами, необхідними для застосування примусового порядку виконання аліментних зобов'язань (*підрозділ 3.2*). *Статистичний метод* дозволив проаналізувати статистичні дані щодо кількості народжених дітей у матерів, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі, кількості зареєстрованих шлюбів між громадянками України та іноземцями (*підрозділи 2.1, 2.2, 1.3*). *Метод спостереження* уможливив визначити, як запроваджені зміни до СК України та Закону України «Про виконавче провадження» щодо індексації розміру аліментів вплинули на правозастосовчу практику (*підрозділ 3.2*). *Метод моделювання* застосовується для обґрунтування пропозицій щодо необхідності внесення змін стосовно вирішення питання призначення аліментів на дитину незалежно від волі батьків та встановлення розміру аліментів для фізичних осіб-підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування залежно від групи платників єдиного податку (*підрозділи 2.2, 3.2*). *Порівняльно-правовий метод* застосовується для виявлення спільних та відмінних рис вітчизняного та зарубіжного законодавства у регулюванні аліментних правовідносин та різних наукових поглядів на цю проблему (*підрозділи 2.2, 3.2, 3.3*). *Формально-юридичний метод* використовується при дослідженні чинного законодавства, яке присвячене регулюванню аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, здійсненні тлумачення норм права, дослідженню практики застосування даних норм державними органами влади, а також аналізі пропозицій науковців щодо вдосконалення законодавства, яке регулює аліментні правовідносини. Застосування *соціологічного методу* дозволило виявити вплив заходів юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань на стан виконання зобов'язання у суспільстві (*підрозділ 3.3*).

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням проблеми правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, починаючи з трансформації обов'язку батьків утримувати своїх дітей в аліментні зобов'язання і до застосування заходів юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист, зокрема:

*вперше:*

- сформульовано визначення «аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей», під яким слід розуміти правовідносини, які виникають на підставах походження дитини від батьків та договору про сплату аліментів на дитину або рішення суду, за якими одна сторона (платник аліментів) зобов'язана надавати на користь одержувача (особи, на ім'я якої виплачуються аліменти) забезпечення в грошовій і (або) натуральній формі в інтересах дитини до досягнення нею повноліття, а інша сторона має право вимагати виконання цього обов'язку;

- виділено підстави припинення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей: досягнення дитиною повноліття; усиновлення дитини; смерть платника аліментів або дитини; виключення відомостей про особу як батька/матір дитини з актового запису про її народження; укладання договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно; збіг в одній особі платника та одержувача аліментів; виконання аліментного зобов'язання на момент виїзду одного з батьків за кордон на постійне проживання у державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги;

- виокремлено види сімейно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей: позбавлення батьківських прав, самостійне вирішення питання виїзду за межі України тим із батьків, хто проживає з дитиною, обмеження права одного із батьків в управлінні майном дитини, звільнення дочки, сина від обов'язку утримувати матір, батька;

- встановлено, що припинення аліментних зобов'язань свідчить про остаточне завершення аліментних правовідносин і відсутності можливості їх поновлення; звільнення же від аліментного зобов'язання свідчить, переважно, про тимчасовий характер, оскільки на час звільнення від виконання зобов'язання наявні усі підстави для існування аліментного зобов'язання;

*удосконалено:*

- науковий підхід до періодизації еволюції правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, у межах якої доцільно виокремити такі етапи: 1) Київська Русь – XI–XIV століття; 2) Литовсько-польська доба – середина XIV–XVII століття; 3) Гетьманщина – кінець XVII–XVIII століття; 4) період перебування українських земель у складі Російської імперії та Австро-Угорщини – кінець XVIII століття – початок XX століття;

5) післяреволюційний період та перебування українських земель у складі СРСР;  
6) сучасний період – 1991 – сьогодні;

– наукові положення щодо підстав виникнення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, а саме: походження дитини та наявність рішення суду або договору між батьками про сплату аліментів на дитину. При цьому підставами виникнення обов'язку батьків утримувати повнолітніх дочку, сина є: походження повнолітньої дочки, сина; непрацездатність дочки, сина, які потребують матеріальної допомоги, за умови, що батьки можуть таку матеріальну допомогу надавати; продовження навчання і у зв'язку з цим потреба матеріальної допомоги до досягнення двадцяти трьох років за умови, що батьки можуть надавати матеріальну допомогу; рішення суду або договору про сплату аліментів;

– види відповідальності за порушення аліментних зобов'язань, до яких слід віднести: сімейно-правову, цивільно-правову, адміністративно-правову та кримінальну відповідальності;

*дістало подальший розвиток:*

– науковий підхід щодо розмежування термінів «аліменти» та «утримання». Утримання є загальним обов'язком батьків, натомість, аліменти встановлюються рішенням суду або договором між батьками про сплату аліментів на дитину;

– положення щодо ознак аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, до яких відносяться: сімейний зв'язок, особистий характер аліментних зобов'язань, майновий характер, безоплатність, триваючий характер, цільове призначення аліментів, неможливість зворотного стягнення, неможливість зарахування за зустрічними вимогами платника аліментів, недопустимість стягнення по боргам отримувача аліментів, особливі підстави виникнення аліментних зобов'язань;

– наукові висновки про те, що договір про сплату аліментів на дитину відноситься до цивільно-правових. При застосуванні сімейного та цивільного законодавства до договору про сплату аліментів на дитину необхідно застосовувати правило співвідношення загального та спеціального законодавства. СК України не встановлює порядок укладення, зміни, припинення договору про сплату аліментів на дитину, визнання його недійсним, тому до таких положень застосовуються норми загального законодавства – ЦК України. Спеціальне – сімейне законодавство – встановлює особливі правила, які витікають із характеру аліментних зобов'язань, а саме: суб'єктний склад, тривалість правовідносин, мінімальний розмір аліментів;

– наукове судження про те, що додаткові витрати на утримання дитини не є аліментами. Аліменти виплачуються, щоб забезпечити нормальні матеріальні умови життя дитини. Додаткові витрати пов'язані з настанням особливих обставин (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо).

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у можливості використання розроблених пропозицій та висновків:

– у *науково-дослідній роботі* – при проведенні подальших наукових досліджень інституту аліментних зобов'язань;

– у *законотворчій діяльності* – у процесі вдосконалення СК України та Закону України «Про виконавче провадження» (акт упровадження результатів дисертаційного дослідження Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя від 01 березня 2019 року №063/4-04);

– у *правозастосовній діяльності* – при розгляді судами справ про стягнення аліментів, а також укладанні договорів між батьками про сплату аліментів на дитину та про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно;

– в *освітньому процесі* – при викладанні навчальної дисципліни «Сімейне право» і відповідних спецкурсів; при підготовці підручників і навчальних посібників із сімейного права, а також навчально-методичних матеріалів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 19 квітня 2019 року).

**Апробація результатів дослідження.** Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на трьох науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики» (м. Кривий Ріг, 20-21 травня 2016 року.); Всеукраїнській науковій конференції здобувачів вищої освіти «Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства» (м. Львів, 25 листопада 2018 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики» (м. Київ, 15–16 березня 2019 року).

**Публікації.** Основні положення та висновки дисертації викладено в 11 публікаціях, п'ять з яких – у наукових фахових виданнях України, дві статті у науковому періодичному виданні іншої держави, трьох тезах виступів на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, наукових читаннях, одному навчальному посібнику.

**Структура та обсяг дисертації** зумовлена метою та задачами дослідження. Робота складається з анотації державною та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменувань на 22 сторінках) та двох додатків на двох сторінках. Загальний обсяг дисертації – 229 сторінок; обсяг основного тексту – 205 сторінки.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ**

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, ступінь наукової розробки проблеми, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, методи дослідження, визначено наукову новизну, практичне значення

одержаних результатів, зазначено дані про апробацію і публікації результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

**Розділ 1 «Теоретико-правові та методологічні засади дослідження правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей»** складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Стан наукового розроблення проблеми правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей та методологія проведення дослідження»* встановлено, що комплексна розробка, присвячена правовому регулюванню аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, на дисертаційному рівні не проводилася. Більшість досліджень, які здійснювалися в цьому напрямі, втратила свою актуальність через суттєві законодавчі зміни останніх трьох років. До СК України були внесені зміни Законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів» від 17 травня 2017 року та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання» від 3 липня 2018 року. Новою редакцією Закону України «Про виконавче провадження» запроваджено ряд змін у порядок примусового виконання рішень, а також розширено коло заходів впливу на платника аліментів, які може застосовувати виконавець.

Основою методології дослідження правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей стали загальнонаукові методи пізнання (логічний, історичний, системний, статистичний, спостереження, моделювання і порівняльний методи) та приватно-наукові методи (формально-юридичний та соціологічний методи), що зумовлено особливостями юридичної природи аліментного зобов'язання батьків по утриманню дітей.

У підрозділі 1.2. *«Еволюція правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей в Україні»* простежено розвиток інституту аліментних зобов'язань у тій послідовності, в якій він виник, розвивався та змінювався на території сучасної України.

Історію розвитку правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей поділено на наступні етапи: 1) Київська Русь – XI – XIV століття; 2) Литовсько-польська доба – середина XIV–XVII століття; 3) Гетьманщина – кінець XVII – XVIII століття; 4) період перебування українських земель у складі Російської імперії та Австро-Угорщини – кінець XVIII століття – початок XX століття; 5) післяреволюційний період та перебування українських земель у складі СРСР; 6) сучасний період – 1991 – сьогодні.

У підрозділі 1.3. *«Міжнародно-правові стандарти у сфері регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей»* досліджено міжнародні конвенції, а саме: Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 року (ратифіковано 20 липня 2006 року); Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 2 жовтня 1973 року, до якої приєдналася Україна 14 вересня 2006 року; Конвенція про міжнародне

стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання від 23 листопада 2007 року (ратифіковано 11 січня 2013 року); Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року (ратифіковано 10 листопада 1994 року), метою яких є спрощення стягнення аліментів із особи, яка перебуває на території однієї з договірних сторін. А також визначено порядок виконання цих конвенцій, зокрема: порядок звернення із заявою про стягнення аліментів з відповідача (боржника), який проживає за кордоном; звернення з клопотанням про визнання виконання рішення суду України про стягнення аліментів на території іншої держави; опрацювання звернень, що надходять від іноземних заявників, про стягнення аліментів та про визнання і виконання рішення іноземного суду про стягнення аліментів з осіб, які проживають в Україні; надання міжнародної правової допомоги у зв'язку з розглядом справ на підставі конвенцій; заходи для примусового виконання рішень.

**Розділ 2 «Правова характеристика аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей»** складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Поняття та сутність аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей»* розмежовано поняття «аліменти» та «утримання»; встановлено, що утримання є загальним обов'язком батьків, який здійснюється добровільно, в свою чергу аліменти як кошти на утримання дітей визначаються рішенням суду або договором між батьками про сплату аліментів на дитину.

З'ясовано, що аліменти виплачуються в грошовій чи натуральній формі на підставі рішення суду чи договору про сплату аліментів на дитину.

Розглянуто ознаки аліментних зобов'язань, якими є: сімейний зв'язок, особистий характер аліментних зобов'язань, майновий характер, безоплатність, триваючий характер, цільове призначення аліментів, неможливість зворотного стягнення, неможливість зарахуванню за зустрічною вимогою платника аліментів, не допустимість стягнення за боргами отримувача аліментів, особливі підстави виникнення аліментних зобов'язань.

Досліджено структуру аліментних правовідносин батьків по утриманню дітей. Аліментні зобов'язання характеризуються наявністю трьох суб'єктів – платника аліментів, одержувача та дитини (або повнолітньої дочки, сина).

Сформовано визначення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, відповідно до якого це правовідносини, що виникають на підставах походження дитини від батьків та договору про сплату аліментів на дитину або рішення суду, за якими одна сторона (платник аліментів) зобов'язана надавати на користь одержувача (особа, на ім'я якої виплачуються аліменти) забезпечення в грошовій формі і (або) натуральній формі в інтересах дитини до досягнення нею повноліття, а інша сторона має право вимагати виконання цього обов'язку.

У підрозділі 2.2. *«Підстави виникнення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей»* визначено та розглянуто такі підстави виникнення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, як: походження дитини та рішення суду або договір між батьками про сплату аліментів на дитину.

Встановлено, що презумпцію батьківства чоловіка поширюють на чотири групи дітей: тих, які були зачаті і народжені у шлюбі; тих, які були зачаті до шлюбу, але народжені у шлюбі; тих, які були зачаті у шлюбі, але народжені після його припинення або визнання його недійсним, за умови, що з дня припинення чи визнання шлюбу недійсним минуло не більше 10 місяців; тих, які були зачаті і народжені у шлюбі при встановленні режиму окремого проживання подружжя до спливу десяти місяців.

Обґрунтовано необхідність запровадження механізму, за допомогою якого дитина мала б змогу отримувати кошти на утримання, незалежно від волі одного з батьків або іншого законного представника дитини.

Виокремлено підстави виникнення обов'язку батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, якими є: походження повнолітньої дочки, сина; непрацездатність дочки, сина, які потребують матеріальної допомоги, за умови, що батьки можуть таку матеріальну допомогу надавати; продовження навчання і у зв'язку з цим потреба матеріальної допомоги до досягнення двадцяти трьох років за умови, що батьки можуть надавати матеріальну допомогу; рішення суду або договір про сплату аліментів на дитину.

У підрозділі 2.3. «Припинення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей» досліджено такі підстави припинення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей: досягнення дитиною повноліття; усиновлення дитини; смерть платника аліментів або дитини; виключення відомостей про особу як батька/матір дитини з актового запису про її народження; укладання договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно; збіг в одній особі платника та одержувача аліментів; виконання аліментного зобов'язання на момент виїзду одного з батьків за кордон на постійне проживання у державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги.

Визначено основні недоліки договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно, до яких відноситься: відсутність системного характеру аліментних платежів, неможливість точно з'ясувати співвідношення вартості відчужуваного майна і загальної суми аліментів, ризики, пов'язані зі знищенням або знеціненням майна, а також сам предмет договору – нерухоме майно, для визначення якого слід застосовувати категорію «аліментна ліквідність».

Підставами припинення аліментного зобов'язання батьків по утриманню непрацездатних дочки, сина є: поновлення працездатності дочки, сина; відсутність потреби у дочки, сина в матеріальній допомозі; відсутність можливості у батьків надавати матеріальну допомогу. Підставами припинення аліментного зобов'язання батьків по утриманню дочки, сина, які продовжують навчатися, є: досягнення двадцятирічного віку; припинення навчання; відсутність потреби у дочки, сина в матеріальній допомозі; відсутність можливості у батьків надавати матеріальну допомогу.

**Розділ 3 «Виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей»** складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Добровільний порядок виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей»* розглянуто відрахування аліментів на дитину за ініціативою платника та укладання договору між батьками про сплату аліментів на дитину.

Виходячи зі змісту статті 189 СК України, сторонами договору між батьками про сплату аліментів виступають батьки дитини. Обґрунтовано необхідність розширення суб'єктного складу такого договору. Так, суб'єктами договору про сплату аліментів на дитину має бути сама дитина, яка досягла 14 років, або законний представник дитини, яка не досягла чотирнадцятирічного віку, якими можуть бути один із батьків, батьки-вихователі, прийомні батьки, опікуни, представники закладів, які виконують обов'язки опікунів.

СК України не закріплює чітких вимог щодо істотних умов договору, лише вказує, що він укладається в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. При аналізі даного договору, ми зробили висновки, що істотними умовами договору про сплату аліментів на дитину є: предмет договору, розмір, спосіб і порядок сплати аліментів.

Деякі науковці визначають як один із недоліків договору про сплату аліментів на дитину можливість одержувача звернутися до суду, навіть при належному виконанні свого обов'язку платником аліментів. Дисертант, на підставі аналізу судової практики, приходять до висновку, що зазначений недолік відсутній на практиці.

Під суттєвою зміною матеріального становища варто розуміти значне зменшення чи збільшення доходів платника аліментів або їхнього отримувача у разі втрати працездатності, у зв'язку з виходом на пенсію; поява інших осіб на утриманні платника аліментів; діагностування хвороби, яка потребує невідкладного дорогого лікування як самого платника аліментів, так і осіб, які перебувають на його утриманні; конфіскація майна, яке належало платнику аліментів на праві власності; припинення права власності внаслідок знищення майна, а також інші обставини, що мають істотне значення.

Додаткові витрати на утримання дитини не є аліментами. Призначення аліментів – це забезпечення нормальних матеріальних умов життя дитини, а додаткові витрати пов'язані з настанням особливих обставин.

У підрозділі 3.2. *«Примусовий порядок виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей»* проаналізовано шлях від відкриття провадження виконавцем до застосування ним заходів впливу.

Виконавець розпочинає примусове виконання рішення про стягнення аліментів на підставі виконавчого документа за заявою стягувача про примусове виконання рішення. Далі виконавець, не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа, виносить постанову про відкриття виконавчого провадження. Наступним кроком є здійснення заходів для отримання інформації про доходи боржника та

винесення постанови про звернення стягнення на доходи боржника впродовж десяти днів із дня відкриття виконавчого провадження.

Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб» від 26 лютого 1993 року № 146. Цей перелік не містить усіх види доходів, наприклад, у ньому не містяться такі види доходів, як: дивіденди, роялті, відсотки. Тому, «доходи» необхідно трактувати відповідно до пункту 14.1.54. статті 14 Податкового кодексу України.

Стягнення аліментів із боржника, який офіційно працевлаштований на підприємстві, в установі, організації, у фізичної особи, фізичної особи-підприємця або офіційно отримує інші види доходів є найпростішим. Підприємства, установи, організації, фізичні особи, фізичні особи-підприємці здійснюють відрахування із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника і перераховують кошти стягувачу у строк, установлений для здійснення зазначених виплат боржнику.

Аналізуючи питання індексації аліментів, встановлено непослідовність законодавчих змін щодо цього питання, що, в свою чергу, призводить до неоднакового застосування норм матеріального права судами. Дисертантом визначено як найкращий спосіб вирішення питання визначення аліментів у твердій грошовій сумі – це прив'язати розмір аліментів до прожиткового мінімуму дитини відповідного віку.

Обґрунтовано необхідність встановлення розміру аліментів для фізичних осіб-підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування, залежно від групи платників єдиного податку, та визначення заборгованості за аліментами для платника аліментів, який не працював на час виникнення заборгованості, відштовхуючись від кваліфікації працівника.

У *підрозділі 3.3. «Відповідальність батьків за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань»* встановлено наступні види відповідальності за порушення аліментних зобов'язань: сімейно-правову, цивільно-правову, адміністративно-правову та кримінальну.

Видами сімейно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей є: самостійне вирішення питання виїзду за межі України тим із батьків, хто проживає з дитиною, обмеження права одного із батьків в управлінні майном дитини, звільнення дочки, сина від обов'язку утримувати матір, батька, а також запропоновано як новий вид відповідальності – позбавлення батьківських прав.

Формами цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань є стягнення неустойки (пені) та запропоновано такий вид відповідальності, як стягнення моральної шкоди.

До видів адміністративно-правової відповідальності відносяться: накладення на боржника штрафу; встановлення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України; встановлення тимчасового обмеження боржника у праві керування транспортними засобами; встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною

мисливською, пневматичною та вихолощеною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії; встановлення тимчасового обмеження боржника у праві полювання; виконання суспільно корисних робіт.

Кримінальну відповідальність встановлено статтею 164 КК України за злісне ухилення від сплати аліментів на утримання дитини або повнолітньої дочки, сина.

## ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявилось у розробленні теоретичних основ правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. Проведене дослідження дало можливість сформулювати пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення сімейного законодавства України, тому за результатами роботи можна зробити такі висновки:

1. Визначено стан наукової розробки та методологічні засади дослідження правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. Встановлено, що останні три роки ознаменувалися з суттєвими законодавчими змінами у сфері правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. У зв'язку з чим є потреба наукового аналізу новел законодавства щодо регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей.

2. На підставі системного аналізу правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей запропоновано виокремити наступні етапи історичного розвитку: 1) Київська Русь – XI – XIV століття; 2) Литовсько-польська доба – середина XIV–XVII століття; 3) Гетьманщина – кінець XVII – XVIII століття; 4) період перебування українських земель у складі Російської імперії та Австро-Угорщини – кінець XVIII століття – початок XX століття; 5) післяреволюційний період та перебування українських земель у складі СРСР; 6) сучасний період – 1991 – сьогодні.

3. Україною ратифіковані Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 року, Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 2 жовтня 1973 року, Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання від 23 листопада 2007 року, Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року. Метою цих конвенцій є спрощення стягнення аліментів з особи, яка перебуває на території однієї з Договірних Сторін.

4. Поняття «аліменти» розмежовується з поняттям «утримання» так, що утримання є загальним обов'язком батьків, який здійснюється добровільно, в свою чергу, аліменти як кошти на утримання дітей устанавлюються рішенням суду або договором між батьками про сплату аліментів на дитину. Відбувається трансформація обов'язку з утримання в аліментні зобов'язання у випадку

укладання договору про сплату аліментів на дитину або винесення рішення суду.

5. Аліментні зобов'язання батьків по утриманню дітей – це правовідносини, які виникають на підставах походження дитини від батьків та договору про сплату аліментів на дитину чи рішення суду, за якими одна сторона (платник аліментів) зобов'язана надавати на користь одержувача (особи, на ім'я якої виплачуються аліменти) забезпечення в грошовій формі і (або) натуральній формі в інтересах дитини до досягнення нею повноліття, а інша сторона має право вимагати виконання цього обов'язку.

6. Аліментні зобов'язання характеризуються наявністю трьох суб'єктів – платника аліментів, одержувача та дитини (або повнолітньої дочки, сина). Платником аліментів є один або обидва батьки дитини, які зобов'язані сплачувати аліменти. Одержувач – це той із батьків або інший законний представник дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти та який розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини.

7. Аргументовано, що підставами виникнення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей є: походження дитини та рішення суду або договір між батьками про сплату аліментів на дитину. Походження дитини має бути засвідчене у відповідному закону порядку, але встановлення походження та державну реєстрацію походження дитини не можна розглядати як окрему підставу виникнення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. При виникненні обов'язку батьків утримувати повнолітніх дочку, сина додаються інші підстави, а саме: непрацездатність дочки, сина, які потребують матеріальної допомоги, за умови, що батьки можуть таку матеріальну допомогу надавати; продовження навчання і у зв'язку з цим потреба матеріальної допомоги до досягнення двадцяти трьох років за умови, що батьки можуть надавати матеріальну допомогу.

8. На підставі аналізу сімейного законодавства та досліджень зарубіжних і вітчизняних учених зроблено висновок, що аліменти виплачуються в грошовій чи натуральній формі на підставі рішення суду чи договору про сплату аліментів на дитину. Запропоновано обмежити розмір виплати аліментів у натуральній формі до 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та за цінами не вище собівартості.

9. Обґрунтовано, необхідність запровадження механізму, за допомогою якого дитина мала б змогу отримувати кошти на утримання, незалежно від волі одного з батьків або іншого законного представника дитини, з яким проживає. Запропоновано при відсутності рішення суду та договору між батьками про сплату аліментів на дитину уповноважити правом орган опіки та піклування пред'являти позов до батьків або одного з батьків.

10. Підставами припинення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей є: досягнення дитиною повноліття; усиновлення дитини; смерть платника аліментів або дитини; виключення відомостей про особу як батька/матері дитини з актового запису про її народження; укладання договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права

власності на нерухоме майно; збіг в одній особі платника та одержувача аліментів; виконання аліментного зобов'язання на момент виїзду одного з батьків за кордон на постійне проживання у державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги.

11. Під добровільним виконання аліментних зобов'язань необхідно розуміти відрахування аліментів на дитину за ініціативою платника та укладання договору між батьками про сплату аліментів на дитину. Обґрунтовано необхідність розширення суб'єктного складу такого договору. Так, суб'єктами договору про сплату аліментів на дитину має бути сама дитина, яка досягла 14 років, або законний представник дитини, яка не досягла чотирнадцятирічного віку, якими можуть бути один із батьків, батьки-вихователі, прийомні батьки, опікуни, представники закладів, які виконують обов'язки опікунів.

12. Під суттєвою зміною матеріального становища варто розуміти значне зменшення чи збільшення доходів платника аліментів або їх отримувача у разі втрати працездатності, у зв'язку з виходом на пенсію, поява інших осіб на утриманні платника аліментів, а також діагностування хвороби, яка потребує невідкладного дорогого лікування самого платника аліментів, так і осіб, які знаходяться на його утриманні, конфіскація майна, яке належало платнику аліментів на праві власності, та припинення права власності внаслідок знищення майна, а також інші обставини, що мають істотне значення.

13. Досліджено примусовий порядок виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, розглянуто кожен етап виконавця, починаючи від прийняття заяви стягувача про примусове виконання рішення до застосування заходів відповідальності до боржника за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань. Проблемним питанням стягнення заборгованості з боржників, які офіційно не працевлаштовані, є розрахунок заборгованості зі сплати аліментів на підставі інформації про середню заробітну плату працівника для цієї місцевості.

14. На основі вивчення зарубіжного досвіду рекомендовано закріпити на законодавчому рівні однаковий розмір аліментів для всіх дітей, за винятком особливих обставин (хвороби, каліцтва тощо), які вимагають відходу від принципу рівності.

15. Пропонується встановити розмір аліментів для фізичних осіб-підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування, залежно від групи платників єдиного податку, та визначати заборгованість за аліментами для платника аліментів, який не працював на час виникнення заборгованості, відштовхуючись від кваліфікації працівника.

16. На основі судової практики встановлено, що наявність договору між батьками про сплату аліментів на дитину перешкоджає пред'явленню позову про стягнення аліментів.

17. Під час аналізу питання індексації аліментів встановлено непослідовність законодавчих змін з цього питання, що в свою чергу призводить до неоднакового застосування норм матеріального права судами. Сприятливим способом вирішення питання визначення аліментів у твердій

грошовій сумі – це прив'язати розмір аліментів до прожиткового мінімуму дитини відповідного віку.

18. Видами відповідальності за порушення аліментних зобов'язань є: сімейно-правова, цивільно-правова, адміністративно-правова та кримінальна. До видів сімейно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей відносяться: самостійне вирішення питання виїзду за межі України тим із батьків, хто проживає з дитиною, обмеження права одного із батьків в управлінні майном дитини, звільнення дочки, сина від обов'язку утримувати матір, батька, а також запропоновано новий вид відповідальності – позбавлення батьківських прав. Формами цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань є стягнення неустойки (пені) та запропоновано запровадити стягнення моральної шкоди.

### СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ханович Є.Д. Порядок стягнення аліментів на дитину за чинним законодавством. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. С. 20-26.
2. Ханович Є.Д. Підстави виникнення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2017. № 1. С. 45-49.
3. Ханович Є.Д. Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей у міжнародних відносинах. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 286-292.
4. Ханович Є.Д. Поняття аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 91-98.
5. Ханович Є.Д. Сімейно-правова відповідальність за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань. *Право і суспільство*. 2019. № 2 (ч. 2). С. 69-76.
6. Ханович Е.Д. Договор между родителями об уплате алиментов на ребенка. *Leges et vita ("Закон и Жизнь")*. 2018. № 11. С. 133-138.
7. Khanovych Y. Grounds for termination of alimentary obligations on alimention of children by parents. *Sciences of Europe*. 2019. Vol. 2. № 37. P. 48-55.
8. Ханович Є.Д. Аліменти як об'єкт індексації. *Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 20-21 травня 2016 р.)*. Кривий Ріг, 2016. С. 38-41.
9. Ханович Є.Д. Порядок визначення заборгованості за аліментами *Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства: матеріали Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти (м. Львів, 25 листопада 2018 р.)*. Львів, 2018. С. 412-415.
10. Ханович Є.Д. Цивільно-правова відповідальність за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань. *Сучасні тенденції розвитку*

*юридичної науки та практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15–16 березня 2019 р). Київ, 2019. С. 56-60.*

11. Ханович Є.Д. Правовідносини батьків і дітей. *Міжнародне приватне право: [навч. посіб.].* За ред. Ю.Ф. Іванов. Київ: Алерта, 2018. С. 268–277.

## АНОТАЦІЯ

**Ханович Є.Д. Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей.** – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. Здійснено аналіз стану наукової розробки проблеми правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню, окреслено методологію проведення відповідного дослідження, простежено еволюцію правового регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню, а також міжнародно-правові стандарти у сфері регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. Сформульовано поняття та досліджено сутність аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, встановлено та проаналізовано підстави виникнення та припинення аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. Досліджено добровільний та примусовий порядок виконання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, а також види відповідальності батьків за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань. На підставі аналізу наукової доктрини та чинного сімейного законодавства України внесено пропозиції щодо вдосконалення окремих правових норм.

**Ключові слова:** аліментні зобов'язання, аліменти, зобов'язання батьків по утриманню дітей, розмір аліментів, мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину, індексація аліментів, договір між батьками про сплату аліментів на дитину, стягнення аліментів, сімейно-правова відповідальність.

## АННОТАЦИЯ

**Ханович Е.Д. Правовое регулирование алиментных обязательств родителей по содержанию детей.** – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертация является комплексным научным исследованием правового регулирования алиментных обязательств родителей по содержанию детей.

Рассмотрены теоретико-правовые и методологические основы исследования правового регулирования алиментных обязательств родителей по содержанию детей. В соответствующем контексте определено состояние научной разработки проблемы правового регулирования алиментных обязательств родителей по содержанию детей, указана методология проведения исследования, прослежена эволюция правового регулирования алиментных обязательств родителей по содержанию детей в Украине и рассмотрены международно-правовые стандарты в сфере регулирования алиментных обязательств родителей по содержанию детей.

Проведено правовую характеристику алиментных обязательств родителей по содержанию детей, в рамках которой исследовано понятие и сущность алиментных обязательств родителей по содержанию детей, основания возникновения и прекращения алиментных обязательств родителей по содержанию детей.

На основании анализа семейного законодательства, исследований зарубежных и отечественных ученых сделан вывод, что алименты выплачиваются в денежной и/или натуральной форме на основании решения суда или договора об уплате алиментов на ребенка.

Разграничивая понятия «алименты» с понятием «содержание», установлено, что содержание является общей обязанностью родителей, которая осуществляется добровольно, в свою очередь алименты как средства на содержание детей устанавливаются решением суда или договором между родителями об уплате алиментов на ребенка. Трансформация обязанности по содержанию в алиментные обязательства происходит в случае заключения договора об уплате алиментов на ребенка или принятии решения суда.

Сформулировано определение алиментных обязательств родителей по содержанию детей, согласно которому это правоотношения, возникающие на основании происхождения ребенка от родителей и договора об уплате алиментов на ребенка или решение суда, по которым одна сторона (плательщик алиментов) обязана предоставлять в пользу получателя (лицо, на имя которого выплачиваются алименты) обеспечение в денежной форме и (или) натуральной форме в интересах ребенка до достижения им совершеннолетия, а другая сторона вправе требовать исполнения этого обязательства.

Выделены основания возникновения алиментных обязательств родителей по содержанию детей, которыми являются происхождения ребенка и наличие решения суда или договор между родителями об уплате алиментов на ребенка.

Аргументировано необходимость введения механизма, с помощью которого ребенок имел бы возможность получать средства на содержание независимо от воли одного из родителей или иного законного представителя ребенка.

Определены следующие основания прекращения алиментных обязательств родителей по содержанию детей: достижение ребенком совершеннолетия; усыновление ребенка; смерть плательщика алиментов или ребенка; исключение сведений о личности как отца/матери ребенка из актовой записи о его рождении; заключение договора о прекращении права на

алименты для ребенка в связи с передачей права собственности на недвижимое имущество; совпадение в одном лице плательщика и получателя алиментов; выполнение алиментного обязательства на момент выезда одного из родителей за границу на постоянное жительство в государство, с которым Украина не имеет договора о предоставлении правовой помощи.

Исследовано выполнения алиментных обязательств родителей по содержанию детей, которое осуществляется в добровольном и принудительном порядке, а также рассмотрены виды ответственности родителей за неисполнение или ненадлежащее исполнение алиментных обязательств.

Под добровольным исполнением алиментных обязательств необходимо понимать отчисления алиментов на ребенка по инициативе плательщика и заключения договора между родителями об уплате алиментов на ребенка.

Доказано, что наличие договора между родителями об уплате алиментов на ребенка препятствует предъявлению иска о взыскании алиментов на ребенка.

Получило дальнейшее развитие положение о том, что дополнительные расходы на содержание ребенка не являются алиментами. Алименты нужны, чтобы обеспечить нормальные материальные условия жизни ребенка, а дополнительные расходы связаны с наступлением особых обстоятельств.

Выделены следующие виды ответственности за нарушение алиментных обязательств: семейно-правовая, гражданско-правовая, административно-правовая и уголовная. К видам семейно-правовой ответственности отнесены: самостоятельное решение вопроса выезда за пределы Украины тем из родителей, кто проживает с ребенком, ограничение права одного из родителей в управлении имуществом ребенка, освобождение дочери/сына от обязанности содержать мать/отца. Предложено закрепить как вид семейно-правовой ответственности за неисполнение или ненадлежащее исполнение алиментных обязательств лишение родительских прав. Формами гражданско-правовой ответственности за неисполнение или ненадлежащее исполнение алиментных обязательств является взыскание неустойки (пени) и предложено такую форму ответственности, как взыскание морального ущерба.

В выводах обобщены результаты научного исследования, сформулированы основные понятия, теоретические и практические положения, а также изложены предложения по усовершенствованию семейного законодательства Украины.

**Ключевые слова:** алиментные обязательства, алименты, обязательств родителей по содержанию детей, размер алиментов, минимальный гарантированный размер алиментов на одного ребенка, индексация алиментов, договор между родителями об уплате алиментов на ребенка, взыскание алиментов, семейно-правовая ответственность.

## SUMMARY

*Y.D. Khanovych. Legal regulation of parental maintenance obligations towards children. – On the rights of the manuscript.*

The Thesis for the degree of Candidate of Juridical Sciences of specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – The National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The dissertation constitutes comprehensive scientific research of legal regulation of child care obligations towards minors. The analysis of the state of scientific development of legal regulation of child care obligations towards minors is implemented, a methodology for carrying out the corresponding study is outlined, the development of legal regulation of child care is traced along with the international legal standards in the field of legal regulation of child care obligations towards minors. The concept is articulated and the essence of child care obligations towards minors is investigated, the grounds for the emergence and the cessation of child care obligations towards their children are identified and analyzed. The voluntary and compulsory enforcement of child care obligations towards minors is examined as well as the forms of parents' liability for failure to comply with or improper performance of child care. The suggestions for improving certain legal provisions are implemented on the basis of analysis the scientific doctrine and the current family legislation of Ukraine.

**Keywords:** child care, alimony, obligations towards children, amount of child care, guaranteed minimum levels of alimony for one child, alimony indexation, agreement between parents about child care, recovery of child care, family-legal liability.